

УДК 378.016:811.111

**ОСОБЛИВОСТІ НЕДОВІЛЬНОГО ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ
ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ
НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ**

Кобзар О.І., Лешньова Н.О.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

**ОСОБЛИВОСТІ НЕДОВІЛЬНОГО ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ
ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ
НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ**

Кобзар О.І., Лешньова Н.О.

У запропонованій роботі обговорюються важливі проблеми психології запам'ятовування. Зокрема, розглядаються деякі особливості недовільного запам'ятовування під час навчання англійської мови. Подано практичні рекомендації щодо використання методів, які сприяють недовільному запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Ключові слова: гумористична ситуація, недовільне запам'ятовування, проблемне навчання, рольова гра.

**ОСОБЕННОСТИ НЕПРОИЗВОЛЬНОГО ЗАПОМИНАНИЯ
ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ
НЕЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ**

Кобзарь Е.И., Лешнёва Н.А.

В данной работе обсуждаются важные проблемы психологии запоминания. В частности, рассматриваются особенности непроизвольного запоминания при обучении английскому языку. Даются практические рекомендации по применению методов, способствующих непроизвольному запоминанию учебного материала.

Ключевые слова: непроизвольное запоминание, проблемное обучение, ролевая игра, юмористическая ситуация.

PECULIARITIES OF THE INVOLUNTARY MEMORIZING IN TEACHING ENGLISH OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC FACULTIES

Kobzar O.I., Leshnyova N.O.

In the present paper the important problems of the psychology of memorizing are discussed. In particular, peculiarities of the involuntary memorizing in teaching English are considered. Some practical recommendations concerning the use of the methods promoting the involuntary memorizing of the material studied are given.

Key words: humorous situation, involuntary memorizing, problem-solving method, role play.

Сучасна вимога до фахівців у різних галузях науки та техніки – володіння не лише тонкощами своєї професії, але й іноземною мовою як інструментом для постійного удосконалення своєї професійної майстерності.

І завдання викладачів під час навчання іноземних мов – обрати найбільш ефективні прийоми та методи, що сприяють швидкому та тривкому засвоєнню знань. При цьому викладач повинен брати до уваги усі досягнення в царині психології пам'яті.

Нашою метою не є широке дослідження всіх проблем, пов'язаних з психологією запам'ятовування. Ми ставимо перед собою більш вузьку мету – частково з'ясувати лише деякі питання, що мають велике значення під час навчання іноземної мови. Ми торкаємося проблеми залежності запам'ятовування від мнемічної спрямованості діяльності, розглядаючи деякі чинники недовільного запам'ятовування. Наше завдання – розглянути деякі прийоми та методи, спрямовані на недовільне запам'ятовування навчального матеріалу.

Розглядаючи ці питання, ми спираємося на результати досліджень, здійснених видатними фахівцями в царині психології та педагогіки [1-19], а також на дані нашого багаторічного досвіду роботи з навчання англійської мови студентів немовних факультетів.

Питання про значення внеску психології у підвищення ефективності методів навчання постало природно. Дійсно, психологічна наука

має значний вплив на систему освіти. Для ефективного розв'язання основних проблем навчання необхідні теорії, які розтлумачують, як знання представлене в пам'яті та як з цих структур знання вилучається необхідна інформація, як до цих структур додається нова інформація, а також яким чином ця система здійснює розширення структур знань через процеси саморозвитку [1, с. 490].

Запам'ятовування є мнемічним ефектом психологічних процесів, які завжди відбуваються під час виконання будь-якої діяльності, тому воно не є незалежним від особливостей цієї діяльності, та, навпаки, найбільше ними зумовлюється. Будь-яка діяльність людини характеризується насамперед спрямованістю [12, с. 50]. Ми маємо на увазі так звану мнемічну спрямованість, або спрямованість на запам'ятовування. У тих випадках, коли безпосереднім джерелом мнемічної спрямованості є свідомий намір запам'ятати, запам'ятовування є особливим видом психічної діяльності – довільним запам'ятовуванням. Звичайно йому протиставляється недовільне запам'ятовування, що відбувається в тих випадках, коли мнемічне завдання не пропонується, та діяльність, що веде до запам'ятовування, спрямована на досягнення будь-якої іншої мети [12, с. 51].

Найбільш яскраво виражена мнемічна спрямованість, звичайно, у процесі довільного запам'ятовування. Наявність мнемічної спрямованості має важливе значення насамперед для продуктивності запам'ятовування. Відомо, що довільне запам'ятовування значно ефективніше, ніж недовільне. Намір запам'ятати слід вважати одним з найголовніших умов успішності запам'ятовування [12, с. 52].

Проте недооцінка недовільного запам'ятовування суттєво шкодить і психології пам'яті, і педагогіці [7, с. 4]. Недовільне запам'ятовування є продуктом будь-якої цілеспрямованої діяльності. У людини воно здійснюється у свідомій, вольовій діяльності, пов'язаній з досягненням свідомо поставлених цілей. Але й у цих випадках сам акт запам'ятовування є недовільним, тобто неусвідомленим [7, с. 4].

Вплив активності діяльності на запам'ятовування є безперечним, оскільки активність є основною та найбільш характерною рисою будь-якої діяльності [12, с. 100]. Саме під час діяльності та спілкування формуються шляхи керування пам'яттю [1, с. 21]. І ступінь активності

та самостійності розумової діяльності суб'єкта відіграє велику роль в забезпеченні продуктивності запам'ятовування [6, с. 5]. Психологи відзначають перевагу запам'ятовування в тих випадках, коли воно досягається шляхом самостійного розв'язання завдання, порівняно з запам'ятовуванням готового матеріалу [12, с. 101]. Чим більше самостійності виявляє людина під час будь-якого засобу діяльності, тим більш сприятливі умови створюються для підвищення продуктивності недовільного запам'ятовування [7, с. 219]. З метою систематичного формування у студентів навичок пізнавальної самостійності та забезпечення умов для недовільного запам'ятовування матеріалу у процесі самостійного здобуття знань доцільно використовувати на заняттях проблемні ситуації. Нами розроблена система проблемних ситуацій, які послідовно вводяться в навчальний процес при вивченні різних розділів граматики. Наприклад, у процесі вивчення дієприкметника І доцільно порівняти його використання у різних функціях:

The student reading a book smiled.

Reading a book, the student smiled.

Досвід показує, що під час вирішення проблемних завдань у студентів виникає пізнавальний інтерес, який сприяє підвищенню мотивації навчання та недовільному запам'ятовуванню.

Недовільне запам'ятовування є не нижчою категорією пам'яті, а таким самим засобом фіксації досвіду, як і довільне запам'ятовування. У певних умовах воно може бути більш продуктивним, ніж довільне запам'ятовування [7, с. 255].

Найважливішою умовою запам'ятовування є основний напрямок діяльності та ті мотиви, якими людина керується у своїй діяльності. Найкраще недовільно запам'ятовується те, що виникає як перешкода в діяльності. Тому відношення чого-небудь до діяльності як деякої перешкоди до її виконання, безперечно, зумовлює ефективність запам'ятовування [12, с. 90]. Таким чином, ті труднощі, що виникають у студентів під час вирішення проблемних завдань, створюють умови для тривкого засвоєння не лише самостійно здобутих знань, але і шляхів пошуку розв'язання пізнавальних завдань.

Необхідність активності суб'єкта під час первісного закарбування інформації впливає з самої природи рефлєкторних зв'язків, що лежать в основі будь-якого закарбування в пам'яті [7, с. 168]. На думку психологів, сприйняття та усвідомлення нового матеріалу є одним із найвідповідальніших етапів у процесі навчання. Від нього багато залежить у майбутньому, тому що саме тут формується активне, свідоме ставлення особистості до нового матеріалу, що набуває особистого сенсу для студента, завдяки чому закладається фундамент тривкого засвоєння цього матеріалу [4, с. 161]. Оскільки пізнавальна активність суб'єкта звичайно спрямована на виділення смислового змісту, це сприяє тривалому збереженню сприйнятої інформації [5, с. 43].

Є й певні відмінності у змісті матеріалу, що запам'ятовується недовільно та довільно. Недовільна пам'ять найбільш пов'язана з емоційною та змістовою сферою людського життя [6, с. 5]. Не лише позитивно, але й негативно забарвлені емоційні переживання мають значний вплив на успіх запам'ятовування; вони значно підвищують тривалість збереження в пам'яті всього, що пов'язано з сильними почуттями, порівняно з тим, що не викликало до себе ніякого певного почуття [12, с. 14]. Вплив на емоції сприяє не лише стійкому, але й швидкому запам'ятовуванню учбового матеріалу, оскільки формування слідів емоційної пам'яті відбувається, головним чином, з першої пред'яви [13, с. 304]. За нашими спостереженнями, потужним засобом впливу на емоції студентів та, отже, ефективним прийомом, що сприяє недовільному запам'ятовуванню, є гумористичні ситуації. Ми рекомендуємо використовувати їх під час навчання різних аспектів англійської мови: фонетики, лексики, граматики, аудіювання. Як засвідчує практика, вдало підібрана гумористична ситуація, що ілюструє навчальний матеріал, запам'ятовується швидше, ніж будь-яке правило. Отже, особливості використання герундія можна розглянути на прикладі ситуації:

– *What's the difference between a camel and a man?*

Er ... well, a camel can go on working for a week without drinking, whereas in the case of a man it is the other way round. A man can go on drinking for a week without working [19].

Як відзначають психологи, інтереси та схильності відіграють важливу роль в запам'ятовуванні усього, що так чи інакше пов'язано з ними [12, с. 12]. Особливо це стосується професійної пам'яті, що найкраще закарбовує те, що входить до сфери професійних інтересів людини [12, с. 13]. У зв'язку з цим ми рекомендуємо використовувати гумористичні ситуації під час навчання студентів немовних факультетів лексики за їхнім фахом. Такі ситуації викликають особливий інтерес у студентів. Наприклад:

TEACHER: – “Every day we breathe oxygen. What do we breathe at night, Willie?”

WILLIE: – “Nitrogen” [19].

Будь-які гумористичні ситуації викликають інтерес у студентів та сприяють підвищенню мотивації навчання.

Виключно важливе значення для характеристики мнемічної спрямованості мають мотиви запам'ятовування. У цьому відношенні запам'ятовування нічим не відрізняється від будь-якої іншої діяльності, у характеристиці якої мотивам, що спонукають до її виконання, повинно відводитися першорядне місце [12, с. 77-78]. Життя на кожному кроці доводить нам залежність запам'ятовування від мотивів діяльності [7, с. 224]. Підвищена мотивація збільшує тривалість збереження сліду пам'яті [5, с. 60]. Таким чином, особливості діяльності в ігровій ситуації зумовлюють більш високі показники запам'ятовування у грі, ніж при навчальному мотиві [7, с. 234]. Ігровий мотив викликає у студентів прагнення досягти найкращих результатів [7, с. 231; 15-18]. До того ж, до особливостей мнемічних процесів, які відбуваються у комунікативній діяльності, слід віднести незвичайно велику частину емоційної пам'яті у загальному балансі видів пам'яті, які фіксують сприйняту інформацію. Тісно пов'язана з образною та словесно-логічною пам'яттю, емоційна пам'ять незмінно виявляється найбільш тривкою [2, с. 328]. У зв'язку з цим слід відзначити доцільність використання рольових ігор у процесі навчання усного мовлення. Викладачами кафедри англійської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна розроблено декілька рольових ігор, що послідовно вводяться у навчальний процес залежно від їхньої складності (“My Family”, “Meals”, “The City

I Live in”, “University. My Speciality”, “Business Contacts”, “Scientific Conference”). Студенти сприймають рольову гру як суто ігрову діяльність, при цьому її навчальний характер ними не усвідомлюється, що створює на занятті атмосферу вільного, невимушеного спілкування та сприяє недовільному запам’ятовуванню матеріалу. Крім цього, такі ігри, як “My Speciality”, “Business Contacts”, “Scientific Conference” викликають у студентів професійний інтерес, тому що вони можуть бути корисними в їхній майбутній професійній діяльності.

Забезпечити недовільне запам’ятовування означає організувати навчальну діяльність так, щоб важливий матеріал студенти запам’ятали тоді, коли вони займаються саме ним, а не запам’ятовуванням. Це набагато складніше, але набагато плідніше, ніж вимагати від студентів довільного запам’ятовування [10, с. 300].

Таким чином, орієнтація навчання на недовільне запам’ятовування знань створює найбільш сприятливі умови для формування внутрішньої, пізнавальної мотивації навчальної діяльності. Раціональна організація цієї діяльності відкриває шлях до дійсно ефективного розв’язання проблеми розвиваючого навчання [11, с. 20].

Отже, для раціональної організації навчання іноземної мови викладачі не повинні нехтувати засобами, що сприяють недовільному запам’ятовуванню. Доцільно використовувати такі засоби підвищення ефективності навчання, як рольові ігри, проблемні та гумористичні ситуації, які в умілих руках викладачів можуть стати могутньою зброєю в боротьбі за знання студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения / Р. Аткинсон. – М. : Прогресс, 1980. – 528 с.
2. Блонский П. П. Избранные психологические произведения / П.П. Блонский. – М. : Просвещение, 1964. – 547 с.
3. Бобченко В. П. Основи загальної та юридичної психології : [курс лекцій] / В.П. Бобченко, Т.В. Жовновач, І.І. Когутич. – К. : Алерта : ЦУЛ, 2011. – 224 с.
4. Бориско Н.Ф. Особенности предъявления учебного материала / Н.Ф. Бориско // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К. : Вища шк., 1988. – С. 161-178.

5. Зинченко В.П. Функциональная структура зрительной памяти / В.П. Зинченко, Б.М. Величковский, Г.Г. Вучетич. – М. : МГУ, 1980. – 272 с.
6. Зинченко П.И. Исследования психологии памяти / П.И. Зинченко // Проблемы психологии памяти. – Харьков : ХГУ, 1969. – С. 3-11.
7. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание / П. И. Зинченко. – М. : АПН РСФСР, 1961. – 559 с.
8. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації / Ю.В. Косенко. – Суми: Сумський держ. ун-т, 2011. – 187 с.
9. Ляудис В.Я. Стрoение процесса запоминания / В.Я. Ляудис // Проблемы психологии памяти. – Харьков : ХГУ, 1969. – С. 21-40.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.
11. Серeда Г.К. О структуре учебной деятельности, обеспечивающей высокую продуктивность произвольного запоминания / Г.К. Серeда // Проблемы психологии памяти. – Харьков : ХГУ, 1969. – С. 12-20.
12. Смирнов А.А. Психология запоминания / А.А. Смирнов. – М.-Л. : АПН СССР, 1948. – 328 с.
13. Харенко В.М. Эмоциональные средства регулирования межличностных отношений / В.М. Харенко // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К. : Вища шк., 1988. – С. 304-320.
14. Шадриков В.Д. Познавательные процессы и способности в обучении / В.Д. Шадриков, Н.П. Анисимова, Е.Н. Корнеева. – М. : Просвещение, 1990. – 142 с.
15. Black V. Speaking Advanced / V. Black, M. McNorton, A. Malderez, S. Parker. – Oxford University Press, 1993. – 102 p.
16. Golebiowska A. Getting Students to Talk / A. Golebiowska. – Prentice Hall International (UK) Ltd, 1990. – 161 p.
17. Ladousse G. P. Role Play / G. P. Ladousse. – Oxford University Press, 1992. – 181 p.
18. Livingstone C. Role Play in Language Learning / C. Livingstone. – London: Longman, 1983. – 127 p.
19. Pocheptsov G. G. Language and Humour / G. G. Pocheptsov. – Kyiv : Vyscha shc., 1982. – 327 p.